

Een God die onzichtbaar aanwezig is

Vanochtend zou ik graag samen met u eens willen kijken naar “een God, die onzichtbaar aanwezig is”.

Eigenlijk zegt het gedeelte dat wij gelezen hebben, over Jacob, alles.

Wij hebben de schriftlezing gehoord uit de gebruikelijke vertaling, de NBG.

Genesis 28: 16 tekst van Jacob

In NBG:

Toen werd Jakob wakker. “Dit is zeker” zei hij “ Op deze plaats is de HEER aanwezig.

Dat beseft ik niet”

Als we Genesis 28 lezen uit andere vertalingen, werpt dat een wat ander licht op wat Jacob ervaart.

Lees maar eens mee:

In Naardense vertaling:

Jakob wordt wakker

uit zijn slaap

en zegt:

waarlijk is hier de ENE

in dit oord;

en ik heb het niet **onderkend!**

In Statenvertaling:

“Toen Jacob uit zijn slaap ontwaakte zei hij: “De Heere is werkelijk op deze plaats en ik heb het **niet geweten**”

Het lijkt hier dus niet alleen te gaan om **niet-beseffen**, maar vooral om het niet weten, niet herkennen - niet kennen - niet onderkennen van God.

Het gaat daarmee ook over hoe de bril waarmee we kijken, vanuit ons eigen frame, onze gewoonten, onze cultuur, de manier waarop we met familie en vrienden en maatschappij samenleven, bepaalt hoe en waar we God ontdekken.

Over Jacob wordt in de bijbel niets verteld over zijn persoonlijke ervaring of geloof in God, totdat we bij dit bijbelgedeelte zijn aangekomen.

Het lijkt alsof Jakob puur vanuit de traditie, de cultuur reageert. Die cultuur was, veel minder dan bij ons, iets persoonlijks tussen jou en God.

In het jodendom is, net als bij de islam, het geloof meer iets van gewoonten, traditie en gezamenlijke cultuur.

Wij hebben er als christenen, zeker de laatste paar eeuwen, van geloven iets heel persoonlijks van gemaakt.

Zo in de sfeer van “geloof jij?” en dan komt er een antwoord, waarin iemand vertelt hoe hij of zij *denkt* dat het zit met God.

In andere godsdiensten en ook bij het traditionele katholicisme is dat minder het geval. Het geloof is er en maakt met al haar rituelen een vast onderdeel uit van je leven.

Wat jij daarvan vindt of aan ervaart, is wat minder belangrijk.

Het is vooral belangrijk dat je trouw bent aan de tradities, cultuur en de groep waar je bij hoort.

Zo ongeveer zal het ook bij Jacob gegaan zijn.

Dat zijn opa Abraham en ook zijn vader Isaac heel bijzondere godservaringen hebben gehad, lijkt hem nog niet per se heel nieuwsgierig gemaakt te hebben naar die God.

Dat die God zich heeft laten kennen en zich nadrukkelijk en heel persoonlijk heeft laten zien, bij zowel Abraham als Isaac hen een groot nageslacht belooft, hen land belooft, hen zegt te behoeden en hen nooit zal verlaten, lijkt Jacob niks te zeggen.

Als wij hem hier ontmoeten in Genesis 28 is hij op reis.

Hij trekt van Berseba naar Haran, een niet ongevaarlijke reis van zo'n 600 kilometer.

Hij had afstand genomen van zijn ouderlijk huis en had heel goede redenen om daar voorlopig, of misschien wel nooit, meer naar terug te gaan.

Laten we nog eens naar dat verhaal kijken.

Want ik weet niet hoe dat bij u is, maar ik moet eerlijk zeggen dat ik best weer even onder de indruk was toen ik in voorbereiding op deze dienst het bijbelgedeelte nog eens goed las, dat hieraan voorafging.

Wat een ontzettende smiecht, huichelaar en bedrieger was die Jacob.

Wij kennen het verhaal eigenlijk te goed, je went aan het bedrog, je geniet misschien wel een beetje van het spannende.

Het leest eerder als een (ongeloofwaardige) roman, dan als een bijbeltekst waar je iets van zou kunnen leren.

Het begint al met zijn ongezonde relatie met zijn moeder, Rebecca, die hem openlijk voortrekt en beschermt.

Dan ontfutselt hij zijn broer Ezau het eerstgeboorterecht, op het moment dat die broer eigenlijk kwetsbaar is omdat hij ontzettend honger heeft.

Daarna manipuleert hij - samen met zijn moeder - zijn oude, bijna blinde vader zodanig, dat hij de zegen krijgt die hem de eerstgeboren zegen en daarmee een groot deel van zijn bezittingen geeft.

Daarna wordt het hem wat heet onder de voeten, Ezau is, zoals we begrijpen, woest.

Wat als wij Jaco nu zouden tegenkomen? Hoe zouden wij hem dan nu noemen?

Liegbeest? Egoïst?

Met wie zouden we hem nu kunnen vergelijken?

Met een soort van Sywert van Lienden, die mondkapjes verkocht met woekerwinsten, onder het mom van 'het goede doen'?

In ieder geval zouden we hem niet echt plaatsen in het rijtje van een vrome Abraham en Isaac, die God zo dichtbij hebben ervaren en met Hem de weg zijn gegaan, die ze moesten gaan.

Jacob kon niet zoveel met een tweedehandsgeloof.

Nee, Jacob had iets anders nodig.

En niet op de manier waarop wij dat zouden bedenken.

Wij hadden het verhaal waarschijnlijk anders laten lopen.

Dat hij ontzettend in het nauw kwam bijvoorbeeld, dat hij zou gaan smeken om genade. Of dat hij heel in die periode van reizen, tot introspectie en zelfreflectie was gekomen en heel erg spijt had gekregen.

Of dat hij een oude wijze profeet tegen zou komen die hem eens flink de les zou lezen. Maar nee.

Jacob krijgt een bijzondere droom.

Een droom waarin God zich aan hem laat zien als een *relationele* God. Een God waarmee verbinding te maken is, van een ladder tussen hemel en aarde, van engelen die heen en weer gaan van God naar mens.

Wij vinden dat beeld een beetje gek misschien. En metafoor. Of een oud mythisch beeld, uit de tijd dat mensen nog niet wisten dat de aarde helemaal niet plat is en dat God niet op een troon ergens boven de wolken zit.

Ach ja, dat krijg je met die oude boeken en verhalen.

Gelukkig weten wij nu beter

Sinds ik theologie studeer, kom ik dit denken trouwens best heel vaak tegen. Dat 'gelukkig weten wij nu beter'.

Het is denken in superioriteit van het nu. We hebben er allemaal een beetje last van, als kind al.

Denk maar aan de dingen die je als puber allemaal bedacht, echt héél anders te gaan doen dan je ouders.

En denk maar aan de verhalen die we elkaar vertellen over welke keuzes we gemaakt hebben, om afscheid te nemen van oude gewoontes of van nieuwe inzichten die we gevonden hebben.

We vinden het op één of andere manier vaak heerlijk om het gevoel te hebben dat wij, hier en nu, het een stuk beter doen dan anderen of dan vroeger.

Bent u ook weleens benieuwd hoe ze over 100 jaar op ons terugkijken?

Of we dan ook nog zo rooskleurig uit de verf komen als we nu vaak denken?

Misschien zien ze dan wel dingen die wij hebben laten liggen, omdat we ze nu gewoon helemaal niet zien.

Niet herkennen.

Niet onderkennen.

Net als Jacob?

Sinds een tijdje mag ik mij student theologie noemen.

En wat heb ik gestruggeld met het vak dogmatiek.

Het begon vooraf al.

Het woord alleen al. Dogmatiek.

Ik weet niet wat het bij u oproept?

Bij mij ging in ieder geval niet meteen de vlag uit.

Tijdens de colleges ook niet echt, maar tijdens het tentamen zakte de moed mij pas echt diep in de schoenen.

Als ik eerlijk ben, zat daar natuurlijk een flinke weerstand onder, tegen al die theorie.

Wat had al die leer van de kerk ons nou eigenlijk opgeleverd?

Wat kon ik ermee, dat ik dit nu allemaal moest leren?

Uit mijn hoofd nog wel.

Alsof ik een soort machientje was waar je straks voor een euro een stuk theorie uit tevoorschijn kon toveren.

Hoe dan ook, één boek, dat eigenlijk een bijrol speelde, heb ik wel heel nauwgezet gelezen.

Dat is een boek waarin de verschillende stromingen in de theologie van de afgelopen eeuwen worden toegelicht.

Het boek boeide me, omdat daarin zo goed te zien is hoe onze geloofsopvattingen meebewogen zijn met de tijd waarin christenen leefden.

Onder het mom van "Nu weten wij het!" gingen wij keer op keer de oude leer te lijf.

Steeds weer waren mensen ervan overtuigd dat ze het beter wisten.
Beter dan hun voorouders.
Beter dan andere gelovigen.

Misschien past ons meer bescheidenheid.
Iets minder van onszelf en iets meer overlaten aan dat wat we niet kunnen overzien.
Niet herkennen. Niet onderkennen.

Filosoof Charles Taylor legt een relatie tussen de afname van geloof en een toename in het geloof in de autonomie van de mens.

Hij noemt de periode sinds de jaren 60 van de vorige eeuw 'het tijdperk van 'authenticiteit'.

We zijn in het westen gaan geloven in vrijheid van de mens en daarmee ook in zelfbeschikking, zelf keuzes maken en zelfverwezenlijking door groei en ontwikkeling. Mensen geven zelf betekenis en invulling aan hun leven en worden geacht zelf verantwoordelijk te zijn voor het slagen ervan. Zoiets als 'het leven is een feest, je moet alleen zelf de slingers ophangen'.

Niet gevangen zijn in verwachtingen van je omgeving, je ouders, de kerk, dat zou ons bevrijding gaan geven.

Eindelijk! We hebben zelf de regie. Lang leve de maakbaarheid!

Psychologen en psychiaters als Dirk de Wachter en Manu Keirse waarschuwen al een poosje voor dit idee.

Michelle van Tongerloo, straatarts in de Pauluskerk, laat het in haar boek "Komt een land bij de dokter" heel duidelijk zien: zij die kwetsbaar zijn, vallen het eerst buiten de boot.

En daarnaast: het is een illusie om te denken dat we het leven in eigen hand hebben en volledig autonoom zijn.

Dat het geluk dat voor het oprapen ligt.

We dachten dat we het hadden uitgevonden, nu onze kinderen niet meer hoefden te voldoen aan de strenge normen van vroeger, "Als je maar gelukkig bent", zeiden wij tegen ze.

En er waren nog nooit zoveel jonge mensen met burn-outs en diagnoses als nu.

Eén op de zeven kinderen heeft op dit moment een diagnose en begeleiding in de geestelijke gezondheidszorg.

Het ideaal van de autonomie is een grote misvatting gebleken en het is een illusie dat vrijheid los verkrijgbaar is.

Misschien is het omdat liefde, veiligheid en vrede de eerste levensbehoefte van een mens zijn.

Omdat verbondenheid en verantwoordelijkheid minstens net zo belangrijk zijn om vredevol samen te leven.

Misschien heeft het verhaal van Jacob, met die engelen die tussen hem en God heen en weer reizen, vandaag hierin wel een belangrijke boodschap voor ons.

Engelen die heen en weer reizen tussen God en ons.

Boodschappers.

Jacob zat er ook niet echt op te wachten.

Hij sliep.

Pas toen hij wakker was begon hij een idee te krijgen van wat er om hem heen gebeurde.

Van die werkelijkheid, die hij eerst niet zag, maar er wel was.

Van een God die tegen hem zei dat hij zijn Heer was.

Het is bijzonder, dat God in deze ontmoeting niet Jacob de les gaat lezen.

Daar was alle reden toe, zou je denken.

Nee, God zegt: "Ik sta jou terzijde, ik zal je beschermen, ik zal je niet alleen laten"

Ellie nam ons in de dienst van Goede Vrijdag mee in het verhaal van Pesach.

Ze zei: Stil en lijdzaam afwachten kan niet. Er is alleen toekomst voor wie alle zekerheid opgeeft en door nacht en ontij een weg van bevrijding gaat. Het is een waagstuk! Je beseft: vasthouden aan het oude vertrouwde kan niet meer. Na vannacht zal nooit meer iets hetzelfde zijn...

Vandaag, na Pasen, kunnen we daar aan toevoegen: ja, het is een waagstuk. Maar we gaan niet alleen.

God geeft zijn belofte van trouw. Hij is er bij.

Het is dezelfde verrassing als die we in het andere schriftgedeelte lezen, over de discipelen die bij elkaar waren toen Jezus aan hen verscheen.

Ook van Jezus hadden we wel wat verwijten kunnen verwachten.

'Waar waren jullie nou, toen ik het moeilijk had?

Toen ze mij vermoorden, waar was jullie protest?

Hoe zit dat eigenlijk, met dat geloof van jullie?

Nee, Jezus maakt geen verwijten, maar het eerste wat hij hier zegt is: 'Ik wens jullie vrede'.

In de afgelopen week publiceerde de VU weer een nieuwe versie van haar onderzoek "God in Nederland".

Al sinds 1966 wordt elke 10 jaar onderzoek gedaan naar de kerkelijke godsdienstigheid van de Nederlandse bevolking.

Het is geen verrassing dat de ontkerkelijking zich verder heeft doorgezet: nog 27% van onze bevolking is lid van een kerk of religieus verband.

Er is echter sprake van een trendbreuk: generatie Z (de jong volwassenen van nu) is een stuk positiever over geloof dan eerdere generaties.

In dagblad Trouw en in progressieve en liberale kringen klonk direct een 'maar'.

Want, zo werd gesteld, deze generatie is ook conservatiever. Het is een ruk naar rechts, pas op!

Misschien is dat zo. Ook dat is dan weer een reactie op voorgaande generaties, denk ik.

Maar als ik naar de verhalen van deze jongeren luister, dan hoor ik iets anders.

Luisteren zonder ballast. Openheid. Puurheid. Zoeken naar zingeving.

Kijken naar waar het dan precies over gaat, dat verhaal van die God enzo.

Het is als de jonge singer-songwriter die we vanmiddag bij het Kerkasiel in ons midden verwelkomen.

Hij benaderde mij of hij, als muzikant, samen met zijn vrienden een bijdrage mag leveren aan de dienst.

Natuurlijk vond ik dat prima.

"Maar ik ben niet gelovig hoor" zei hij.

Ik zei dat dat niet uitmaakt en vertelde welk thema centraal zou staan.

Dat van Jacob, die diep in de shit zit en ineens God tegenkomt.

Dat het nooit zó donker kan zijn, dat God daar niet bij is.

Van nieuw leven, dat steeds weer opkomt, ook als wij het niet meer verwachten.

"Cool" zei hij. "Daar kan ik wel wat mee".

Misschien moeten wij onze ogen nog eens goed uitwrijven.

Dat we dan pas zien hoeveel engelen er aan het heen- en weer reizen zijn, op die ladder tussen ons en God.

Hoeveel vrede, liefde en nabijheid God ons toezegt.

Hoe Hij zijn trouw naast onze maakbaarheidsidealen legt.

Misschien moeten we ons hoofd eens neerleggen op die steen, die Jacob met olie gezalfd heeft.

Jacob noemt het "Bethel" ; een huis van God.

Een plek vol vrede en trouw.

God is daar ondenkbaar aanwezig.
Ongeacht of wij het zien of geloven.
Ongeacht of wij slapen.
Ongeacht of we Hem herkennen.
Zijn trouw gaat met ons mee.

Amen